

Låt inte enskilda länder lägga krokben för EU – inför majoritetsbeslut

Hufvudstadsbladet den 24 april 2024

Kan unionen visa sig handlingskraftig i det kortare perspektivet genom att ge direkt militärt, politiskt, ekonomiskt och humanitärt stöd till Ukraina för att vinna kriget, och i det längre perspektivet solidaritet för att återupprätta trygghet, samhällsekonomisk utveckling och uthållighet i ett stort Europa med en ny europeisk säkerhetsordning?

EU:s tydliga signaler redan 2023 var att man ansåg att Ukraina, Moldavien och Georgien skulle omfattas av den europeiska säkerhetsgemenskapen. En utvidgning av unionen kräver dock en reformering så att fler beslut inom EU kan tas med kvalificerad majoritet.

Utvidgningen av EU bör inte kunna motarbetas av medlemsländer som förnekar den överstatliga karaktären av EU:s lagstiftning, sätter det egna intresset före det europeiska och inte drar sig för att motsätta sig politiska åtgärder, gemensamma ställningstaganden och reforminitiativ. Reformen krävs sålunda inför de stundande utvidgningsförhandlingarna så att inte enskilda medlemsländer ska kunna sätta käppar i hjulet för den utvidgning som nu måste ske.

De nya kandidatländerna bör ha gjort valet att anamma demokratiska värden och styrskick och vänt sig bort från den autokratiska, korrupta och godtyckliga ryska politiska modellen innan de får sin status.

Tyvär ser vi ett backslag i Georgien där regeringen hårdhänta tillslag mot fredliga demonstranter och antagandet av lagen mot utländskt stöd bryter mot EU:s värden. I tillägg behöver kandidatländerna även föra en sund liberal ekonomisk politik för att i det långa loppet stå emot de krafter som sätts i gång när medborgare inser att medlemskap i EU inte är någon snabb lösning för ökat välstånd.

EU:s utvidgningsprocess kommer att möta problem med vissa nuvarande EU-länders bristande solidaritet till Europatanken, efterlevnad av demokratiska värden och rättigheter samt urholkning av rättsstaten och fri media. Denna bristande efterlevnad upplevs som en underliggande problematik som inte kan tillåtas förvärras i en utvidgad union.

En liknande utmaning upplevs gällande problemet med endemisk korruption och kooptering av statsapparaten av politiska eliter med kopplingar till organiserad brottslighet. De nya medlemsländerna får inte ges möjlighet att sätta krokben för fortsatt ekonomisk integration av den interna marknaden eller utpressa unionen på mer bidrag i ett framtida EU.

Europeiska kommissionen satte upp ett antal principer för utvidgningen i sitt meddelande i november 2023.

Den viktigaste principen är att medlemskap beviljas på grundval av kandidatländernas framsteg vad gäller att uppfylla EU:s *acquis*, vilket igenkänns från tidigare utvidgningsomgångar.

Processen att tillämpa EU:s lagar och regler ska föregås av ett uppfyllande av vissa fundamentala principer som enligt kommissionen avser: "rättsstaten, grundläggande rättigheter, fungerande demokratiska institutioner, förvaltningsreform, och ekonomiska kriterier". I sig är dessa principer inte annorlunda än de som uttrycks i Köpenhamnskriterierna men har i kommissionens meddelande fått en högre prioritet.

Denna prioritering ska förstås i ljuset av erfarenheterna av utvidgningen 2004/2007 och EU:s handfallenhet att därefter hantera Ungerns och Polens dåvarande bristande efterlevnad av EU:s grundläggande värden och principer. Det bör dock påpekas att Polen under Tusks regering nu gör sitt bästa för att annullera tidigare lagar och för att följa EU:s grundläggande värden och principer.

Kriget mellan Ryssland och Ukraina kräver ett skyndsamt agerande från EU som dock står inför dilemmat att krav på reformer och förändringar kan sättas på kandidatländer fram till dess att de är medlemmar, men att EU efter att medlemskapet är fullbordat förlorar den förmågan. När ett land väl blivit EU-medlem kan det blockera åtgärder som syftar till att få det att uppnå efterlevnad.

Vad som inte nämns i Europeiska kommissionens meddelande är hur man ställer sig till EU:s absorptionsförmåga och eventuella behov av reformer av EU:s institutioner, beslutsprocedurer och ekonomiska ramverk. Dessa frågor debatteras intensivt runt om i Europa och flera bud på hur denna problematik ska hanteras har lagts fram. Ett återkommande tema är att ändringar i EU:s beslutsregler är ofrånkomliga.

Vi föreslår – i linje med det fransk-tyska förslag som presenterades under 2023 – att inför nästa utvidgning bör i princip samtliga politiska beslut överföras från enhällighet till omröstning med kvalificerad majoritet. Med undantag för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken bör detta dessutom åtföljas av att Europaparlamentet engageras (genom det ordinarie lagstiftningsförfarandet) för att säkerställa lämplig demokratisk legitimitet.

Konstitutionella beslut, till exempel om ändring av EU-fördragen, godkännande av nya EU:s institutioner, bör dock även i fortsättningen ske med enhällighet.

I bästa fall bör beslutet om ett övergripande införande av omröstning med kvalificerad majoritet fattas genom övergångsklausuler (passerelle clauses) före utvidgningen, vilket för närvarande diskuteras inom EU.

EU skapades som ett fredsinitiativ och när EU för första gången står inför ett verkligt hot mot freden, måste EU:s normgivningsregler rustas konstitutionellt för att klara utmaningen. Vi hävdar att införandet av kvalificerad majoritet blir till en helt nödvändig anpassning av EU till den oroliga värld vi nu lever i. Regeringen bör arbeta för att få denna anpassning till stånd och inför det stundande valet till Europaparlamentet bör kandidaterna vara tydliga med sin inställning i denna viktiga fråga.

Per Ekman

Björn Lundqvist

Anna Michalski

Lars Oxelheim